

Др Марица МАЛОВИЋ-БУКИЋ
Историјски институт САНУ
Београд

ДРОБЊАК ПОД ТУРСКОМ ВЛАШЋУ У XV ВЕКУ

Нахија Комарница или Дробњак пала је под турску власт у периоду између 1468/1469. а пре 1475/1477. године, када је пописана у Херцеговачком дефтеру. Оснивањем Херцеговачког санџака 16. јануара 1470. и након тога његовом територијално-административном поделом на кадилуке настали су: Дрински кадилук, Благајски кадилук и Милешевски или Пријеполски кадилук. Тада је Дрински кадилук изгубио неке нахије које су припале кадилуку Милешево или Пријеполје, а преузео је раније нахије Благајског кадилука које су се налазиле између Неретве с једне и Таре и Пиве с друге стране. Са учвршћивањем и ширењем турске власти јављају се скоро на истом простору 1477. године нове нахије, поред осталих и нахија Комарница или Дробњак. Тако су све нахије између Неретве с једне, и Дрине, Таре и Мораче с друге стране, припале Дринском кадилуку. После пада Новог под турску власт 1482. и потпуног заузимања целе Херцеговине, Дрински кадилук се проширио на Драчевицу. Међутим, већ 1485. основан је Новски кадилук, коме су осим Драчевице, прикључене све нахије Дринског кадилука које су гравитирале према Новом у који су изгледа ушли и мало удаљени Дробњаци.¹

Пре десетак година бавила сам се сличном проблематиком и написала сам један прилог под називом „Комарница – жупа и нахија“². На основу нових истраживања и сазнања вратила сам се поново овом питању. У поменутом раду оставила сам отвореним питање територи-

¹ Н. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, Sarajevo 1982, 157, 161, Вељан Атанасовски наглашава да нове нахије које се јављају скоро на истом простору 1477. године, да те нахије приликом турског пописа 1468/1469. нису биле чврсто у турским рукама, а исто тако, нису сем можда појединих тачака могле да буду ни под херцеговом искључивом контролом. (В. Атанасовски, *Пад Херцеговине*, Београд 1979, 118 нап. 34).

² М. Маловић-Букић, *Комарница – жупа и нахија*, Дурмиторски зборник 1, На извору Вукова језика, Титоград 1991, 185–189.

је коју је захватала нахија Комарница у XV веку. Тада сам била у недоумици да ли се нахија Комарница простирала само до реке Таре, или је чак прелазила. Међутим, из даље анализе извора и сада се тешко може закључити, како ћемо видети, колики је простор заузимала нахија Комарница преко реке Таре. Поједини џемти из нахије Комарнице имали су заједничка летња, односно зимска станишта са Кричком нахијом и нахијом Кукањ како ћемо видети из даљег излагања. Нахија Комарница и Кричка нахија су две суседне нахије. Кричка нахија се простирала између планине Сињајевине и Пљеваља.³ И нахија Кукањ је била мало даљи сусед.⁴

У нахији Комарници у џемату Радоње, сина Ђурђа, помињу се Радосав син Михача, Ахмед син Махмуда од оца Радоја који су имали старе баштине у селу Врба, (данас село близу планине Љубишње, која се налази југозападно од Пљеваља), а пашњаке у Студенцу и још два места тако да ближе одређују њихову локацију, то јест да се налазе у близини пашњака Љубишна.⁵ Исто тако, четири џемата у Кричкој нахији користе поред осталих летњих станишта и Студенац.⁶ Вероватно се ради о истом месту. Међутим, пошто се ради о власима са баштином у нахији Комарници, како смо навели, коју су они могли поседовати и на територији друге нахије, што значи да село Врба није морало припадати нахији Комарници. У прилог томе говори и податак да остали власи из џемата Радоње сина Ђурђа са 40 домова зимују у Потпећу а летују у месту Петине. И други џемат Вука сина Михача са 27 кућа у нахији Комарници има летње станиште у месту Петине.⁷ Међутим, једну трећину места Петине имали су четири џемата у нахији Кричка као зимско станиште.⁸ Вероватно се ради о истом месту Петине, данас село на левој обали реке Ђехотине. Наведени пример показује да граница нахије Комарнице није била природно омеђена и компактна целина на простору преко реке Таре, јер како смо навели, могла су јој можда при-

³ Н. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, 166.

⁴ Е. Миљковић-Бојанић, *Пљевља и нахија Кукањ у другој половини XV века*, Гласник Завичајног музеја Пљевља 1 (1999) 157–168.

⁵ Б. Ђурђевић, *Подаци о Дробњацима у дефтеру за Херцеговачки санџак из 1477. године*, Историјски записи 1–2 (1972) 152; А. Аличић, *Poimenični popis sandžaka vilajeta Hercegovina*, Sarajevo 1985, 56.

⁶ А. Аличић, *Poimenični popis*, 29.

⁷ Б. Ђурђевић, *Подаци о Дробњацима*, 154; А. Аличић, *Poimenični popis*, 56, 58.

⁸ А. Аличић, *Poimenični popis*, 29.

падати и насеља или део насеља унутар подручја друге нахије. На ту особеност османске администрације већ је одавно указано у науци.⁹ Међутим, нахија Комарница и Кричак су влашке нахије и поменути насеља су покретна, посебно кад су то била летња станишта, зато није лако повући нахијске границе на овом простору. И следећи примери то показују. Џемат Богдана сина Братуловог са 25. домова и три неожењена из нахије Комарнице, зимовао је у месту Зајељу а летовао у месту Љубишна.¹⁰ Исто тако и џемат Иваниша Цветковог сина у нахији Кукањ са 31. кућом и 4. неожењена имао је летње станиште у месту Љубишна.¹¹ Тако су могле обе нахије имати заједничка летња станишта, односно делове исте планине за летње испаше. Исто тако могла су се летња станишта нахије Комарнице, односно нахије Кукањ налазити на територији друге нахије, како наведени примери показују. Таквих појава има и данас на територији Црне Горе. То је процес дугог трајања, који води порекло од средњег века. Планину Лукавицу, која се налази на простору висоравни Крнова, и данас користе као катун – летњу испашу, становници села горњи Загарач, удаљеног око десетак километара од Даниловграда на путу који води преко Чева за Цетиње.¹² Такође планину Лукавицу користе као катун становници Никшићке жупе. И 1477. Лукавица је била летње станиште влаха из жупе Грачанице (сада Никшићка жупа) и влаха који су држали мали део опустеле жупе Оногошт (област данашњих Озрнића).¹³ Према томе

⁹ О. Зиројевић, *Попис цизије београдске области 1640/41. године*, ИЧ XLIV (1997) 231 нап. 20, где наводи литературу о поменутом проблему.

Овде је нахија Комарница изгледа улазила у територију Кричке нахије или је пак било обрнуто. Можемо навести и други пример. Џемат Вукше сина Друшкова са 8 кућа и 2 неожењена зимовао је у месту Трнови а летовао у месту Мочевац. Место Мочевац јесте данас Моћевац део самог града Пљеваља. Поставља се питање да ли се нахија Комарница простирала до околине Пљеваља, па је и овде улазила у територију друге нахије, односно околине једног града – трга у то време. Овде се јавља и проблем код транскрипције турских назива. Аличић га је транскрибовао као место Мочевац а ми смо га идентификовали са Моћевцом код Пљеваља како смо већ навели. (А. Аличић, *Роџменџни попис*, 59) Бранислав Ђурђев је транскрибовао поменуто место као Гучевац, које нисмо могли идентификовати, па смо се одлучили за Аличићево читање. (Б. Ђурђев, *Подаци о Дробњацима у дефтеру за Херцеговачки санџак из 1477. године*, (1972; 154).

¹⁰ А. Аличић, *Поименични попис*, 61; Б. Ђурђев, *Подаци о Дробњацима*, 156.

¹¹ А. Аличић, *Поименични попис*, 33.

¹² До ових сазнања дошла сам истраживањем на терену.

¹³ А. Аличић, *Поименични попис*, 66, 69–71; Б. Ђурђев, *Територијализација катунске организације до краја XV века (катун – кнежина – њеме)*, Симпозијум о средњовековном катуну одржан 24. и 25. новембра 1961. г., Сарајево 1963, 147.

летња испаша становника села Горњег Загараца не налази се на њиховој територији, већ припада другој области, то јест планина Лукавица припада Никшићу односно Никшићкој жупи и сада као и у средњем веку.

Изгледа да процес територијализације влаха нахије Комарнице није сасвим био завршен до краја XV века. Овај простор је по много чему особен. За подручје Дробњака карактеристична је појава територијализације катуна и развитак села из катуна – летњих станишта који је завршен у блиској прошлости средином XX века. Катуни влаха нахије Комарнице, односно Дробњака, посебно оних који су имали зимска станишта у долини Комарнице а летње испаше на Језерима,¹⁴ данас област Језера у подножју Дурмитора. Тако су на територији Језера настала из катуна многа села средином XX века. То су била летња станишта села која су се налазила у долини реке Комарнице а то су: село Комарница, делови села Пошћења и Петњице. Пре 50. година започело је раздвајање оних који су се настанили у Језерима, од оних који су остали у селу Комарници, делу Пошћења и Петњици и замена земљишта. То је био дуг процес, али су се на тај начин бивши катуни развили у села. То је било омогућено и развојем услова за ратарску привреду у области испод Дурмитора.¹⁵

Међутим, и у средњем веку, основно језгро територије нахије Комарнице, односно Дробњака, чинила је област долине реке Комарнице која се пењала и обухватала висораван Језера. Тако пре-доно име влаха Дробњака јесте Комарница што значи да су се ипак коначно територијализовали на терену некадашње жупе Комарнице.¹⁶ Горњу констатацију поткрепљују подаци из дефтера за Херцеговачки санџак из 1475/1477. године. Комарница и Језера јављају се у поименичном попису, у нахији Комарници, као места и као предели. Комарница се као насеље, односно место (зимско станиште) помиње пет пута. Четири ђемата у нахији Комарници имали су само зимска станишта у Комарници а летња у Језерима. Језера су помену-та као

¹⁴ Б. Ђурђевић, *Подаци о Дробњацима*, 152, 153, 155–156, 157–158; А. Аличић, *Поименични попис*, 55, 58, 60–62, 65.

¹⁵ Б. Ђурђевић, *Територијализација*, 148 нап. 17. Ђурђевић наводи да се уверио у те податке на терену у селима у подножју Дурмитора и у селу Комарници. Ја сам обавила теренска истраживања у селима: Комарници Пошћењу и Петњици. После формирања села од катуна на платоу испод Дурмитора, односно Језера, имали су катуне у близини насеља, као и они у Комарници, Пошћењу и Петњици.

¹⁶ Б. Ђурђевић, Л. Хаџиосмановић, *Подаци о Дробњацима*, 150–151.

летње станиште седам пута, четири пута самостално, а остало уз друга летња станишта.¹⁷

Нахија Комарница, односно Дробњак који су тој нахији дали друго име, бројала је 20 катуна и 576 кућа са 59 нежењених мушкараца. Испред ње су по броју и величини цемата, односно кућа и броју нежењених били само власи Рудина, Доњи Власи и власи Пиве или Бање. У хасовима херцеговачког санџак-бега забележен је приход од нијабета који су плаћале влашке скупине. Нијабет представља облик ван економске ренте за кривице казне, женидбе и друго, а показује бројност становништва од кога се та рента наплаћивала. Тако су Дробњаци плаћали нијабет у висини од 2000. акчи, Рудине 3000 акчи, Доњи Власи 3500 акчи и власи Бање или Пиве 1100 акчи.¹⁸ Нажалост, и поред прецизних дефтерских података, тешко је утврдити број становника – влаха у влашкој нахији Комарници, јер не располажемо подацима о просечној величини влашког домаћинства. Сасвим је извесно да број од 6 до 8 чланова домаћинства у новије време се сматра да је то од 4 до 7 чланова, што представља просек за рајинску породицу у овом периоду, не важи за влашке породице које су због режима плаћања пореза-филурије по кући, а не по глави становника биле многољудније. Нахија Комарница, као влашка нахија улазила је у састав царског хаса. Њени становници – власи испуњавали су уговорене војне обавезе, а за узврат били су ослобођени свих дажбина повезаних са земљорадњом и рајинским статусом. Одредбама канунаме из 1477. прецизно су регулисана влашка права и обавезе. Они су били дужни да од сваке куће, једном годишње, на Ђурђев-дан дају 1 златник, 1 овцу с јагњетом (или њену протувредност у новцу, која је износила 12 акчи) и 1 овна (или 15 акчи). Сваких 50 кућа је било у обавези да даје два овна (или 60 акчи) и 1 шатор (или 100 акчи). У време војног похода сваких 10 кућа морало је да опреми и да 1 коњаника под оружјем и на коњу, као и да учествује у том походу. Заузврат су били одослобођени свих других намета које је плаћала раја.¹⁹

¹⁷ Види напомену 14.

¹⁸ N. Filipović, *Flasi i uspostava timarskog sistema u Hercegovini, Godišnjak ANBH XII, Sarajevo 1974*, 156.

¹⁹ Kanun o vlasima hercegovačkog sandžaka iz 1477. godine, *Kanuni i kanun-name za bosanski, hercegovački, zbornički, kliški, crnogorski i skadarski sandžak*, priredili B. Đurđev, N. Filipović, N. Hadžibegić, M. Mujić i H. Šabanović, Sarajevo 1957, 12; М. Маловић-Ђукић, *Комарница*, 187.

Нахија Комарница је једина нахија у Херцеговачком санџаку за коју је изричито речено (у поименичном попису) да је држе војнуци.²⁰ Осим тога што је цела нахија Комарница имала влашки статус, јер су сви њени становници имали статус влаха-сточара, њу су још уз то држали војнуци. Према томе она је извршавала влашке и војничке обавезе.

У нахији Комарници, мали је број влаха с баштинама с обзиром на величину нахије. Мора се узети у обзир да је то влашка нахија у којој је сточарство главни извор прихода, а баштина је врло мало. Исто тако, било је влаха с тимарима из нахије Комарнице мада спорадично, јер се у компактним влашким нахијама веома ретко јављају власи тимарници, како је навео Недим Филиповић.²¹ Забележен је у нахији Конац Поље (село на излазу из Невесиња) тимар од 150 акчи Радича сина Ђурђа. То је празно село Спаично у нахији Оногошт. Тај тимар добијен је ради оживљавања привреде. Предпоставља се да је поседник овог тимара влах Радич, син Ђурана из нахије Комарнице. Он се као катунар не помиње ни у једној влашкој формацији. Међутим помиње се у Комарници-Дробњацима Никола син Ђурана, старешина катуна од 56 кућа и 7 неочежњених, који је могао бити брат или блиски сродник Радича сина Ђурана, јер у дефтерима „син тога и тога“, не мора значити да је неко син неког лица, већ указује на презиме изведени из личног и имена.²² Поменуто тимарско село Спаично је у кра-

²⁰ А. Аличић, *Poimenični popis*, 55; Б. Ђурђевић, *Подаци о Дробњацима*, 151. Аличић је превео да нахију Комарницу „drže је војници“, док је Ђурђевић превео „нахија Комарница у војницима.“ Види о војнуцима Б. Ђурђевић, *О војнуцима (са освртњом на развој турског феудализма и босанског аџалука)*, ГЗМ II, Сарајево 1947, 75–137; О. Зиројевић, *Турско војно уређење у Србији (1459–1683)*, Београд 1974, 162–170; Yavuz Ercan, *Osmanlı imparatorluğunda Burgarlar ve voynuklar*, Ankara 1986, 12–13; А. Стојановски, *Попис војника с краја XV века (делови који се односе на врањску нахију)*, Врањски гласник XXII (1989) 143–146. Војнуци су регрутовани из редова домаћег хришћанског становништва, ситног племства и влаха – сточара. Основна дужност војника, особито у раном периоду турске владавине на Балкану, било је учешће у војним походима турске војске у улози помоћних одреда наоружаних копљима. За своју војну службу војнуци су уживали слободне баштине, то јест баштине ослобођене ушура (десетка) и других пореских обавеза. Међутим, било је и војника без сопствене баштине. Исто тако, не треба губити из вида да је сточарство било значајан извор економске моћи војника, с обзиром на њихово и влашко порекло. У разним временима мењала се улога војника. Обављали су и разноврсне позадинске послове у време рата и мира. Они су чували тврђаве, хаса поседе, били су дербенџије, чували и одржавали путеве и друго.

²¹ N. Filipović, *Vlasi i uspostava timarskog sistema*, 136, 160.

²² Б. Ђурђевић, *Подаци о Дробњацима*, 151–152; А. Аличић, *Poimenični popis*, 55–56; N. Filipović, *Vlasi i uspostava timarskog sistema*, 175–176.

ју које није далеко од Дробњака и зато сматрамо да је његов поседник Дробњак. Из пописа овог катуна види се да је један део био захваћен османском влашћу још у време Иса-бега. У том катуну налазе се три исламизирана лица, Барак и два брата Ширмерд и Махмуд. Барак и Махмуд су неожењени. Барак је брат Радича од оца Радовине. Ширмерд, Махмуд, Петар и Рајо су браћа. Сва четворица су синови Вукче. Помиње се ту и Вукац син Зихне, који је записан на својој баштини, а одредио му је Иса-бег. За 8 кућних старешина овог катуна записано је да станују у месту Врба. Прва четворица Радосав син Врњака или (Врбака), његов син Радоје, Радој син Браноша и Радосав син Петка, са муслиманом Ширмердом уписани су на своје баштине које од претходног времена стално држе у месту Трнова. Трнова се састоји из два дела. Они су забележени сваки на свом делу. Ту они зимују а летују у месту Маштрава. Остали из овог катуна зимују у Комарници а летују на Језерима.

Из пописа овог катуна се сазнаје да је нахија Комарница била захваћена исламизацијом већ са османским освајањем, још у време Иса-бега. Наиме, овде су два брата прешли на ислам, а отац и друга два сина остали су у православној вери. У другом случају један брат је примио ислам, а други брат и отац остали су у православној вери. Исто тако овај попис показује да су хришћани спахије и исламизирани спахије боре око тога да баштине и тимаре, које представљају њихове старе баштине одрже у својим рукама.²³

И у нахији Требиње забележен је тимарник из нахије Комарнице. То је био Радман, син Богавчев, који је као тимар поседовао део села Чесмине са 3 куће и 1 неожењеним, 1 хаса њивом и рентом од 250 акчи. Био је то старешина катуна од 17 кућа и 2 неожењена у влашкој групацији Дробњака. Радман, син Богавца, вођа цемата, имао је стару баштину у селу Чесмине коју је добио пре 1468, па је поново на њега укњижена 1477. године.^{23а} Његов катун зимује у, Комарници а летује у Језерима. Поставља се питање откуд власима из Дробњака тимари у доста удаљеним нахијама у Конац пољу и Треб-

²³ Б. Ђурђев, *Подаци о Дробњацима*, 157; А. Алић, *Poimenični popis*, 63. Помиње се у цемату Херака сина Ковача и Велимира са 45 домова и Махмут муслиман, где није наведено име оца. Поменути Херак је имао једну запуштenu мезру звану Орах у Оногошту (данас село Орах близу Никшића). N. Filipović, *Vlasi i uspostava timarskog sistema*, 136–137.

^{23а} Б. Ђурђев, *Подаци о Дробњацима*, 156–157; А. Алић, *Poimenični popis*, 62; N. Filipović, *Vlasi i uspostava timarskog sistema*, 191; Б. Тошић, *Требињска област у средњем вијеку*, Београд 1998, 219.

ињу. То се може објаснити великим бројем трговаца из влашке скупине Дробњака коју срећемо у Дубровнику у тридесетим и четрдесетим годинама XV века. Према томе, они нису непознати у граду под Срђем ни у његовом ближем или даљем залеђу. Они се чак почињу насељавати у привредне центре ближе Дубровнику. Један влах из Дробњака населио се у Гацку крајем XV века.²⁴ Дробњаци тргују с Дубровником и после пада Дробњака под турску власт, али у далеко мањем броју. Склапају трговачка Друштва с Дубровчанима, који улажу капитал, а трговци – Дробњаци преносе робу у турска места како је обично назначено у уговорима.²⁵

Тек у следећем веку, то јест средином XVI века, Дробњаци се почињу насељавати у далеке привредне центре, вероватно ради увећања капитала, не само појединачно, већ и у групама. Тако сретамо Дробњачку махалу у Руднику са 16 домова 1559/60. годину.²⁶

На основу дубровачке и которске архивске грађе можемо пратити познате трговце из влашке скупине Дробњака средином XV века. Тако да су неки од њих или њихови најближи сродници у другој половини XV века (1475/1477) вероватно постали влашке старешине катуна у нахији Комарници или старешине целе нахије Комарнице. Тако су они сами или њихови сродници (браћа, блиски рођаци) вукући корене своје снаге из родовских заједница, још у времену пре Турака, толико ојачали економски, бавећи се трговином, како смо навели. Својом економском моћи и својим значајем приближили су се феудалној класи, а неки од њих вероватно и ушли у ту класу. Међутим они као целовит друштвени слој нису били интегрисани у ту класу.²⁷ Пратећи влахе Дробњаке у трговачким подухватима и кредитној трговини Дубровника и Котора, издваја се неколико крупних трговаца у четрдесетим и педесетим година-

²⁴ I. Voje, *Delež hercegovskih vlahov v kreditni trgovini sredveškega Dubrovnika*, *Zgodovinski časopis* 31 (1977) 471.

²⁵ I. Voje, *Delež hercegovskih vlahov*, 473–474 види нап. 74.

²⁶ А. Аличић, *Турски катипарски пописи неких подручја Западне Србије XV и XVI века III*, Чачак 1985, 16. Власи се нису селили само из економских разлога већ због тога што се нису мирили са османлијском управом. Чак и у областима где су се били територијализовали херцеговачки власи источно од Неретве показивали су и даље свој динамизам приликом нових турских освајања истиче Богумил Храбак. После 1522. било је насељеника у Лици из Дробњака. (Б. Храбак, *Челници сјочарских заједница у Источној Херцеговини у XIII–XV веку*, *Зборник за историју Босне и Херцеговине* 2, Београд 1997, 170).

²⁷ N. Filipović, *Vlasi i uspostava timarskog sistema*, 137.

ма XV века. Неки од њих су вероватно изгубили статус влаха сточара и прешли у феудалну класу. Исто тако, неки се или њихови најближи сродници јављају као старешине џемата у нахији Комарници. Најпознатији трговци из редова влаха Дробњака у наведеном периоду су: Жур Стјепановић, Радич Градисалић, Брајан Тохолевић, Радман Петковић, Штиљан Стјепковић²⁸ и други. У нахији Комарници био је старешина катуна 1477. године кнез Радосав, син Стјепана, чији је џемат имао 63 куће и 5 неожењених.²⁹ Можда је он био брат или блиски сродник Жура Стјепановића. Пошто су били угледни, па према томе и богати његов брат или блиски рођак могао је бити Радосав Стјепановић, кнез једног села или пак кнез целе нахије Комарнице. Пре ће бити да је био кнез целе нахије Комарнице, јер је изгледа поседовао један мањи чифтлук, који се састојао од земље коју је узео са тапијом од Хамза-бега. То је земља Врабац у околини Неретве са приходом од 50 акчи.³⁰ Познати трговац из Дробњака Радич Градисалић био је можда и старешина катуна од 17 кућа у нахији Комарници.³¹ У његовом џемату јављају се и слуге у кућама познатих кућних старешина, што говори о богатству поменутог џемата. Таквог једног слугу по имену Радоњу имао је и Радич Градисалић, старешина поменутог катуна, који је назван по његовом имену (џемат Радича, сина Градисала). Другог слугу у његовом џемату имао је кућни старешина Степан Радосалић.

Исто тако, најближи сродник, можда брат, трговца Брајана Тохолевића, вероватно је Мичија, син Тохолев, који је био старешина највећег катуна од 68 домова и 5 неожењених у нахији Комарници.³² Они имају и попа у свом катуну што говори о друштвеном угледу катуна.

И следећи пример показује да се друштвени углед стицао богатством, а тиме и старешинство у џемату. Тако је Скоровоје Вокшић влах

²⁸ М. Маловић-Ђукић, *Дробњаци у караванској трговини Полиња у средњем веку*, Милешевски записи 2 (1996) 30–32; М. Маловић-Ђукић, *Прилог историји Дробњака у средњем веку*, Гласник Завичајног музеја Пљевља 1 (1999) 150–154.

²⁹ Б. Ђурђев, *Подаци о Дробњацима*, 155; А. Аличић, *Поименични попис*, 60–61.

³⁰ А. Аличић, *Поименични попис*, 364; Б. Ђурђев, *О кнезовима под турском влашћу*, ИЧ 1–2 (1948) 1–37. Помиње се у дубровачкој грађи 1442. Радосав Стјепановић, влах из Дробњака (Radossauus Stiepanovich vlachus de Drognach) који се задужио у Дубровнику на суму од 578 перпера исте године. (HAD, Deb. Not. XXI fol. 162, 20. IX 1442).

³¹ Б. Ђурђев, *Подаци о Дробњацима*, 158–159; А. Аличић, *Поименични попис*, 65.

³² Б. Ђурђев, *Подаци о Дробњацима*, 157–158; А. Аличић, *Поименични попис*, 63–64.

из Дробњака стицао иметак, пре свега пљачком, а мање трговином, а тиме и углед како свој тако и својих синова у првој половини и средином XV века.³³ У поименичном попису из 1477. помиње се његов син Степан као вођа џемата у нахији Милешева од 16 кућа и 4 неожењена.³⁴ Зимско станиште поменутог џемата било је у Звизду, данас село Звијезд недалеко од Пријепоља, а летње у Хранчу, сада Ранче, област која се простире између Пријепоља и Пљеваља. Поменута су у наведеном џемату још три сина Скоровоја Вокшића: Радич, Влах и Радивој. У дубровачким изворима помињу се Радивој и Степан.³⁵ Не зна се када се Скоровоје Вокшић преселио из Дробњака у нахију Милешева.

Проучавајући топономастику на терену области Дробњака или нахије Комарнице дошли смо до неких сазнања, да су можда неки топоними у сливу реке Комарнице, пореклом из далеке прошлости можда и из средњег века. Из кањона Комарнице, испод села Дужи, уздиже се планина Војник, надморске висине 1198 метара. Назив планине Војника потсећа на војничку и војничку организацију на овом простору. Планина Војник својим усправним изгледом подсећа на војника. И други топоним Штиљанов град је вероватно из средњег века. Штиљанов град се налази у атару села Дужи, мало ниже испод топонима Велике градине, која се уздиже и стоји на врху познатог и суровог кањона реке Комарнице. До пре годину дана били су видљиви остаци зида Штиљановог града, вероватно некадашњег утврђења које је обезбеђивало путни правац и прелаз преко реке Комарнице. Недалеко од овог утврђења налази се пут који иде из Пиве и прелази реку Комарницу, а данас се користи само за пешаке и ситну стоку. Напомињем, да се напсрам односно у непосредној близини локалитета Велике градине налази топоним Мала градина, такође смештена на врху кањона Комарнице. Име Штиљан посведочено је у периоду средњег односно XV века на простору Дробњака. Наиме, Штиљан Стјепковић био је познати трговац из Дробњака средином XV века. Помињу се у нахији Комарници у првом џемату Николе сина Ђуранова са 63 куће и 7 неожењених тројица кућних домаћина као синови неког Штиљана.³⁶ То је био други по

³³ HAD, *Diversa cancellariae* XXXVII fol. 193, 20.VIII 1409; *Lamenta de foris* XI fol. 245', 9.XI 1436; *Lam. de foris* XXI fol. 292', 13.II 1448; Б. Храбак, *Прошлост Пљеваља по дубровачким изворима докуменцима до почетка XVII столећа*, ИЗ 1-2 (1955) 14.

³⁴ А. Алић, *Poimenični popis*, 47.

³⁵ HAD, *Lam. de foris* XI fol. 245', 9.XI 1436; Б. Храбак, *Прошлост Пљеваља*, 14.

³⁶ Б. Ђурђев, *Подаци о Дробњацима*, 151; А. Алић, *Poimenični popis*, 55. Помињу се у џемату Николе сина Ђуранова тројица кућних домаћина а то су: Драгиша Штиљановић, Стјепан Штиљановић и Бранислав Штиљановић.

величини џемат у нахији Комарници. И у катуу Ивана сина Велимирова са 9 кућа помиње се као кућни старешина Штиљан син Стјепка³⁷ (Штиљан Стјепковић).

Дробњак или нахија Комарница простира се у XV веку од слива реке Комарнице ишла на висораван Језера, које је чинило језгро територије, прелазила реку Тару и на том простору није била заокружена и компактна територија, већ је улазила чак и у просторе друге нахије (Кричка). Једина је нахија у Херцеговачком санџаку коју целу држе војнуци.

Marica Malović-Djukić, Ph.D.

DROBNJAK UNDER THE TURKISH RULE IN THE XV CENTURY

Summary

The nahiye (district) of Komarnica had been conquered by the Turks in the period between 1468/69 and 1475/77, when this region had been registered in the census book of Herzegovina. Drobñjak, i.e. the nahiye of Komarnica had been a part of the sandjak (province) of Herzegovina. After its territorial-administrative division to qazas (unit under the jurisdiction of one qadi, Muslim judge) it had belonged to the qaza of Drina, and after its establishing in 1485 into the qaza of Novi. As nahiye inhabited by the valaque population, it had been a part of ruler's domain (has). Drobñjak, i.e. the nahiye of Komarnica had extended from the river basin of Komarnica to the plateau of Jezera, which was the heart of its territory, and then it had surpassed the river of Tara. Drobñjak had not been the compact territorial unit, but it had encompassed the part of the territory of some other nahiyas. Drobñja, i.e. the nahiye of Komarnica was a district of voynuqs (local population who served in the Ottoman army).

³⁷ Б. Ђурђев, *Подаци о Дробњацима*, 159; А. Аличић, *Поименични попис*, 66